

Overcome is een werkblad voor gemeenten en parochies met het oog op het door de Wereldraad van Kerken uitgeroepen Oecumenisch Decennium 2001-2010 'To Overcome Violence' en is een initiatief van de **werkgroep Kerken van Kerk en Vrede**. Het verschijnt twee keer per jaar bij het blad Vredesspiraal. Eindredactie: sjon donkers.

geweld en tegengeweld

Wout van der Spek

Er zijn in de bijbel meerdere verhalen over geweld. Zo is de aanleiding voor de vloed in het zogenaamde zondvloedverhaal: 'de aarde was vol geweld' (Gen.6,13). En een verhaal over een groteske macho Goliath, wiens wapenrusting tot in detail beschreven wordt en die de kleine David wel eens even mores zal leren (1 Sam.17). Of over Amalek, die een groepering aanvoert met duidelijk fascistoïde trekken en die het op gevluichte slaven gemunt heeft (Ex.17). En zo is er ook een verhaal dat ik *het principiële verhaal over geweld en tegengeweld* zou willen noemen:

Exodus 2, 11-14

In die dagen werd Mozes groot.

Hij ging uit tot zijn broeders en zag op hun lasten
hij zag een Egyptisch man een Hebreeuwse man slaan, één van zijn broeders

12 Hij wendde zich hierheen, daaraan en zag geen man.
Hij sloeg de Egyptenaar en verborg hem in het zand.

13 Hij ging uit de tweede dag, daar! Twee vechtende Hebreeuwse mannen.
Hij zei tot de schurk:

Waarom sla jij je makker?

14 Die zei:

Wie heeft jou aangesteld als overste en richter over ons?
Zeg je hiermee mij te doden, zoals jij gedood hebt de Egyptenaar?

Mozes begon te vrezen, hij zei:
Voorwaar, dit woord / deze zaak is bekend geworden.

Het verhaal bestaat uit een opschrift (11a) en twee scènes (11bc.12 en 13.14) die op elkaar betrokken moeten worden.

samen leven = samen wonen

- mogelijkheden voor interreligieuze dialoog -

Samen leven = samen wonen is een project in Bos en Lommer dat buurtbewoners helpt bij hun inzet voor een leefbare wijk. Een initiatief van de Diaconie van de Protestantse Gemeente Amsterdam, samen met de stichting Ihsan, het Islamitisch instituut voor maatschappelijke activering. 22 mei 2005 is het startsein gegeven tijdens een bijeenkomst, waar meer dan tweehonderd vrijwilligers uit alle geledingen van het stadsdeel aanwezig waren. *

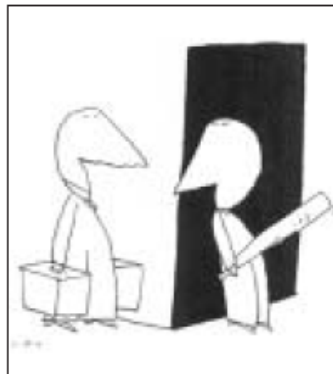
Overcome 'verbindende religies'

In deze tijd waarin religies niet altijd even positief in het nieuws komen, willen we elkaar de vraag stellen welke positieve rol religies kunnen spelen in het interculturele debat. Wout van der Spek geeft een theologische verdieping bij het verhaal uit Exodus 2 waar Mozes in de problemen komt als hij geconfronteerd wordt met geweld veroorzaakt door macht- en cultuurverschillen. Vervolgens kunt u lezen hoe men zich in de wijk Bos en Lommer als christenen en moslims gezamenlijk inzet voor een leefbare wijk. Tot slot het project Kerkspeelpleinen dat kerken oproept om hun plein om te toveren tot een plaats van ontmoeting van culturen. Opnieuw een nummer dat uitnodigt tot bespreking in uw gemeente of parochie, in een werkgroep of leerhuisonderzoek. De suggesties en gespreksvragen staan er dus om het gesprek op gang te brengen én te houden.

lees - voor u verder leest - het verhaal hardop voor, en vertel elkaar wat u opvalt en welke vragen het verhaal bij u oproept

scène 1

Mozes is een arme Hebreëer (een nomade), opgevoed aan het hof van de farao. De kinderen van Israël zijn tot slaaf gemaakt omdat de farao bang was dat ze de overhand zouden krijgen. Daartoe laat hij alle jongetjes in de Rivier verzuiwen, maar Mozes wordt toevallig gered door de dochter van de farao.

Dit gegeven heb je nodig om te begrijpen dat Mozes, groot geworden (vs.11), op zoek gaat naar zijn wortels. Daarop wijst ook het woord 'broeders'. Hij geneert zich niet voor hen, in tegendeel, hij ziet ze staan zoals ze er aan toe zijn: hij ziet hun lasten - het woord voor slavenarbeid, een Egyptenaar slaat een Hebreëer. En dergelijke ongelijke machtsverhouding genereert geweld. Mozes ziet het. En er is geen mens in de buurt om te redden en dan ben je dus pas goed verloren. Hier slaat het verhaal echter om want er is namelijk ook geen mens in de buurt die kan zien wat Mozes gaat doen. Zijn scherpe blik doet

hem naadloos handelen, er is geen ruimte tussen wat hij ziet en gaat doen. Hij sloeg de Egyptenaar blijkbaar iets te hard, bedoeld of onbedoeld, want er volgt: en verborg hem in het zand.

scène 2

Ik sprak van een principiële verhaal. Omdat er sprake is van *cultuurverschil* (nomade tegenover geciviliseerd) en *machtsverschil* (slaaf - vrije). Beide zijn bronnen van geweld.

Maar er is meer. Want de 2e scène stelt vragen bij de 1e: nu zijn er twee vechtende Hebreeuwse mannen terwijl we nog in ons hoofd hebben dat Mozes uitging naar zijn broeders, die dus meteen bevestigd worden of zij wel echt broeders zijn.

Vervolgens komen er een paar belangrijke bijbeltheologische woorden. 'Schurk' als tegenstelling van 'rechtvaardige'. En 'makker', meestal vertaald met 'naaste'. Maar 'makker' geeft beter aan waar het om gaat: niet om ruimtelijk (na, nader, het naast), maar geestelijk nabij-zijn. Makker als weggenoot, in potentie een vriend of vriendin. En tenslotte 'richter', een charismatische bevrijderfiguur.

Mozes grijpt opnieuw in en richt zich tot de schurk. Hoe hij weet wie de schurk is? Dat kan maar op één manier: hij ziet wie er boven ligt en er niet afgaat. Maar de schurk verdedigt zich: 'Wie heeft jou aangesteld als...', hetgeen klinkt als: waar bemoei je mee? Maar deze woorden hebben een meerwaarde: waar haal je het eigenlijk vandaan, door wie of wat ben je gemachtigd je ermee te bemoeien? Een vraag naar een mandaat dus. En vervolgens: 'Zeg je hiermee mij te doden?' Opnieuw een meerwaarde: als wij iemand als schurk aanwijzen, betekent dat dan zijn dood? Zo ging het immers in de eerste scène?

meer in het project 'zusterschap moslimvrouwen'. De twee organisaties vonden elkaar in een levensbeschouwelijke, gelovige achtergrond en een praktische oriëntatie, gericht op concrete ondersteuning van mensen. Voor het project werd een benadering gezocht die zich niet alleen richtte op kennismaking met de religieuze aspecten van elkaars leven, maar vooral op het concreet aan de slag gaan, daar waar mensen wonen en leven en aansluiten bij wat zij willen en kunnen.

bruggenbouwers

Gekozen werd voor Bos en Lommer vanwege de bevolkingsopbouw én vanwege eerdere ervaringen die de organisaties in die wijk hadden opgedaan. De mensen in deze wijk

Zo wordt een ernstige vraag gesteld bij Mozes' eerste gewelddadige verzet. Hij heeft een mandaat (!) nodig en een andere vorm van strijd. Dat wordt hem niet moralistisch voorgedragen, nee, hijervaart de noodzaak ervan in de 2e scène. Dat hij de Hebreëers ziet zoals zij er aan toe zijn is zijn grote verdienste. Maar dat er geen ruimte zit tussen zijn engagement en handelwijze, daar zit 'm de kneep. Hier moet overleg plaats vinden, medestanders gevonden worden, nadenken tot je hersens kraken, en dan pas iets ondernemen.

hoofd- en neventonen

Er staan in de bijbel gewelddadige verhalen, zoals genoemd aan het begin. Geweld verschijnt echter telkens in de marge van iets anders dat de toon zet en het geweld tot bijzaak maakt. Als lezer moet je daarom hoofdtoon en neventonen met elkaar laten communiceren. En, soms moet je er rekening mee houden dat de bijbelverhalen per definitie, (want ze werden voorgelezen!) iets toneelmatig hebben. Op het toneel laat je zien dat iemands weg dood loopt door hem / haar dood te laten gaan. Tot slot: er is een gebed van Oosterhuis dat ik nog al eens in de kerk gebruik, daar staat een zinnetje in, waarvan ik erg ben gaan houden: 'Wees in ons de afkeer van geweld'.

Ds.W.van der Spek is predikant in Delft

gespreksvragen

- Verplaats u eens in Mozes en vraag uzelf af hoe u gereageerd zou hebben in beide gevallen. (tip: speel het verhaal als bibliodrama)
- Tegen welke vragen loopt u aan als u kiest voor 'een onderliggende partij' in de huidige tijd? Pas deze vraag zowel toe in internationaal verband als in uw eigen woon- en leef-situatie.

maken zich zowel ongerust om de achterstelling van de wijk en haar bewoners als over het gebrek aan een samenhang tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Veel mensen hebben alle energie nodig om het hoofd boven water te houden. Hen rest maar weinig veerkracht om de ander te ontmoeten. Het belang van kennismaking wordt alom gezien, maar aan een eerste ontmoeting wordt meestal geen vervolg gegeven. Soms lijkt de wijk zo op een 'eilandenrijk'. Wat ontbreekt zijn dus bruggenbouwers, mensen die in staat zijn een verbinding tussen al deze eilanden tot stand te brengen.

religie als bindmiddel

Het project ondersteunt buurtbe-

woners in hun werk voor de buurt en stimuleert een gezamenlijke inzet. De hoop is dat daarin de levensbeschouwelijke inspiratie van de deelnemers niet een scheidslijn, maar een bindmiddel kan worden. Zo kan men zicht krijgen op de manier waarop religie het doen en laten beïnvloedt van de mensen die in Bos en Lommer wonen en leven. In de Abrahamitische geloofstradities zijn veel elementen te vinden die voor de ander herkenbaar zijn, zowel in de bronnen van Bijbel en Koran als in de sociale ethiek van islam en christendom. De uitdaging in dit project is of men deze bronnen ook werkelijk kan aanspreken; of er een gemeenschappelijke taal kan groeien en een vertrouwensomgeving waardoor een gedeelde inzet voor de wijk wordt gestimuleerd.

praktisch

De kern van het project werd geformuleerd in een samenhangend drieluik: het vergroten van weerbaarheid van bewoners, het ondersteunen van vrijwilligers en hun organisaties, en het bevorderen van ontmoeting en samenwerking. Het project richt zich daarmee op individuele buurtbewoners en hun gemeenschappen.

In samenwerking met vrouwenorganisaties worden vrouwen die

om allerlei redenen niet kunnen deelnemen aan het dagelijks leven ondersteund door vrijwilligers.

• Met meiden die een huiskamerproject organiseerden voor hun leeftijdgenoten die met problemen thuis te kampen hebben werd een stichting opgericht, gericht op allochtone meiden en jonge vrouwen: 'Vangnet voor meiden'.

• Ook is een platform ontstaan van (vooral) Marokkaanse jongeren die de negatieve beeldvorming willen doorbreken. Als eerste stap legden ze bezoeken af aan vergader tafels, bijeenkomsten in parochies en op het werk tijdens de lunch.

Hieruit is een debatserie 'Bos en Lommer aan het woord' ontstaan dat wellicht maandelijks gaat plaatsvinden.

• Een ander initiatief van het project is het Interreligieus Beraad. Dit beraad organiseerde tijdens de Ramadan een viertal Iftar-bijeenkomsten. Deze Ramadan is een succesvolle start geworden van een activiteitscampagne, waar moslims en christenen het voortouw nemen in het organiseren van ontmoetingen, kennismaking en samenwerking.* Het Beraad nam ook initiatief tot een voedselbank die waarschijnlijk in het voorjaar operationeel zal worden. En de Turkse jongerenvereniging MGT heeft namens het Beraad plannen uitgewerkt voor een bezoekproject aan gedetineerde jongeren.

• Daarnaast wordt gewerkt aan een vrijwilligersvacaturebank voor Bos en Lommer. Ontmoeting en samenwerking worden daarnaast actief bevorderd via de kerken en moskeeën.

Meer informatie over het project bij Arend Driessen (a.driessen@diaconie.org), Fatiha Errafay (f.errafay@zonnet.nl) en op de website www.diaconie.org

* Ter afsluiting van de dag werd het boekje "Vrijwillig in Bos en Lommer, voor binding

en solidariteit" gepresenteerd, waarin een twintigtal vrijwilligers uit Bos en Lommer werden geportretteerd. Het boekje is voor € 5,- (excl. verzendkosten) verkrijgbaar op het secretariaat van het project: Prins Hendriklaan 16, 1075 BC Amsterdam, tel. 020 - 67 61 552, of via de website:

www.diaconie.org onder reactieformulier.

* Van de Ramadanbijeenkomsten is een verslag met foto's gemaakt onder de titel: 'Jij en ik kunnen het verschil maken'. Het verslag is te vinden op dezelfde website en voor € 5,- te bestellen.

Gespreksvragen/suggesties:

- Samen met uw diaconie kunt u inventariseren welke vormen van vrijwilligerswerk er in uw wijk bestaan en of er een vorm van ondersteuning en samenwerking wenselijk is. Zo kunt u de betrokkenheid op elkaar in uw wijk vergroten.
- Heeft u ook wel eens het gevoel dat men in uw wijk op eilandjes leeft? Welke concrete mogelijkheden ziet u voor (interreligieuze) samenwerking?
- Welke mogelijke bruggebouwers in uw wijk kent u?
- Beleg samen met andere religieuze instanties een avond over levensbeschouwing als bindmiddel, en bespreek of er concrete gezamenlijke activiteiten uit voort kunnen komen.

KERKSPEELPLEIN

Marijke Katsburg

Wij mensen hebben dromen. En soms kunnen we die navertellen en tot uitvoer brengen. Zo had iemand een visioen van kerkpleinen waar kinderen speelden. Het plein voor of naast de kerk opeens geen parkeerplaats meer, maar een veilige, gezellige ontmoetingsplek. Niet alleen op zondag maar de hele week - voor iedere toevallige voorbijganger, elk kind, elke buurtbewoner.

Project Kerkspelplein is een oecumenisch initiatief van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), in samenwerking met Jantje Beton. Wij dagen kerkelijke gemeentes van alle gezindten uit, om op een frisse manier naar de (letterlijke) plaats van de kerk in de buurt te kijken: wat zou er kunnen gebeuren om van het kerkplein een echte ontmoetingsplaats te maken? Een plek waar kinderen welkom zijn om te spelen, een plek waar jong en oud op een bankje kan neerstrijken. Veel kerken hebben die ruimte en hier is de kans om van je kerkplein een bijzondere plek te maken!

initiatief nemen

Wie en wat heb je nodig? Mensen die het initiatief willen nemen, die zich verbonden voelen met de kerk en het kerkspelplein, en die bereid zijn om er iets moois en duurzaam van te maken. Bijvoorbeeld jongeren binnen de gemeente, of pensio'nado's die dit een leuk initiatief vinden.

den. De catechesegroep, club of clubleiding of een gemeentelid dat zich aangesproken voelt. Dan gaat 't over de inrichting én het gebruik van het kerkspelplein: zet je er alleen een bankje neer en een vrolijke plantenbak, of ga je bijvoorbeeld het jeugdwerk van de kerk zo nu en dan op je eigen kerkspelplein voortzetten? Zo'n werkgroepje is de eerste stap op deze spannende hinkelbaan.

voorbeelden

In Den Haag bijvoorbeeld, daar voelt de Valkenboskerk zich uitgedaagd. Met een pittig werkgroepje wordt gewerkt aan de herinrichting van het plein naast de kerk. Nu staat er nog een stevig hek tussen plein en openbare weg, met een groot slot erop. Maar het plan is om voortaan elke dag na schooltijd het hek open te zetten voor alle kinderen van de buurt. Er is namelijk groot gebrek aan veilige buitenspeelplekken in deze drukke volksbuurt, de Haagse wijk de Eskamp.

"Aan 't hek tussen straat en plein moet in elk geval iets gebeuren, en het oude fietsenhok moet gesloopt. Oh, en die blinde muur is zo vreselijk grauw. Laten we daar bomen neerzetten, met een gezellige boombank er omheen. En aan de buitenkant van het hek kunnen we duidelijker maken wat voor kerk dit is en wat hier allemaal gebeurt, bijvoorbeeld met vitrines of een mooie tekst op de muur."

"We willen wel rekening houden met de naderende (binnen)verbouwing van de kerk, maar daar willen we niet helemaal op wachten. Dus we stellen voor om ons plan in twee

fases uit te voeren. In fase 1 willen we een container vullen met allerlei aantrekkelijk speelgoed. En het plein alvast een beetje aankleden, bijvoorbeeld met wereldballen van watervast multiplex en een mooie tekst over wereldkinderen op de muur in graffiti. We kunnen de jongeren uit onze kerk en uit de buurthuizen betrekken bij het versieren van het plein."

samenwerking met de moskee

Als thema voor het kerkspelplein heeft de werkgroep heel toepasselijk voor wereldkinderen gekozen. En om dat thema te onderstrepen komt er veel meer kleur op het kerkplein. En wordt er samenwerking gezocht met de moskee aan de overkant. 't Kerkspelplein past wat dat betreft prima in andere ontwikkelingen binnen de gemeente, zoals contact leggen met de islamitische gemeenschap in de buurt en elkaar ontmoeten door gespreksavonden, maaltijden en buiten spelen!

Ook in Cuijk (Noord-Brabant), Hilversum en Amsterdam (Noord-Holland), Den Haag en Lexmond (Zuid-Holland), Terschelling (Friesland), Soest, Utrecht en Leersum (Utrecht), en Almelo (Overijssel) zijn kerkelijke gemeentes momenteel bezig met het ontwikkelen van een kerkspelplein.

ondersteuning

Kerkspelplein helpt gemeentes bij het ontwikkelen van een kerkspelplein. Dat doen we via de website www.kerkspelplein.nl een handleiding die later dit jaar verschijnt, met de ervaringen van een aantal

heel verschillende gemeentes. Via de regionale dienstencentra kan je ondersteuning vragen. Voor medefinanciering bestaat er 't projectfonds Kerkspelplein, in beheer bij Jantje Beton. Verder zijn er afspraken met een leverancier van speelattributen. Deze firma levert materialen met een aantrekkelijke korting en denkt bovendien mee om tot een verantwoorde inrichting te komen. Dat betekent bijvoorbeeld dat er rekening wordt gehouden met onderhoudsvrij materiaal, veilige hoogtes waar geen extra voorzieningen voor nodig zijn en stijlvolle ontwerpen die passen bij de uitstraling van het kerkplein.

In onze optiek is een kerkspelplein trouwens niet een plek met klimrekken of wipkippen. We gaan voor spelelementen, bijvoorbeeld een plantenbak met een brede rand, waar je op kunt zitten, of overheen kunt lopen. Of een rijtje bomen, een muurtje, gekleurde bestrating of een design duikreling en een rijtje stapstenen...

Hoe staat het met de buitenruimte rondom jullie kerk? Is er al plaats voor ontmoeting en samen spelen? Begint het al te kriebelen als je denkt aan een kerk-speel-plein? Ga dan aan de slag! Meer informatie over de mogelijke metamorfose van kerkplein naar kerkspelplein is te vinden op www.kerkspelplein.nl of neem contact op via het secretariaat van Jeugdwerk Protestantse Kerk in Nederland: tel. 030-880 1503.

Marijke Katsburg is projectleider van het project Kerkspelplein.

suggestie: open kerkplein

Om inspiratie op te doen, behoeftes te peilen en aandacht voor dit idee is een open dag op het kerkplein of in de kerktuin een goed idee. Hebben jullie bijvoorbeeld al een afsluiting van het seizoen in gedachten? Of een leuk startprogramma na de zomer... Gebruik deze keer eens bewust de buitenruimte van de kerk voor je programma. Probeer uit wat daar allemaal mogelijk is. Nodig bijvoorbeeld ook de buurt uit en denk samen eens na hoe jullie kostbare ruimte ingezet zou kunnen worden voor het welzijn van de buurt. Dat zou toch mooi zijn: jullie plein een gastvrije ontmoetingsplek... Zijn jullie al in een wat verder stadium nodig dan ook plaatselijke politici, jeugdwerkbambtenaren en welzijnsorganisaties uit voor zo'n open dag.